11 KNIHTISK V ČECHÁCH A NA MORAVĚ DRUHÉ POLOVINY 16. STOLETÍ A ROLE MELANTRIŠSKO – ADAMOVSKÉ DYNASTIE

Český knihtisk 16. století doma i za hranicemi po polovině století výrazně prezentovala naše největší tiskárna **Jiřího Melantricha z Aventinu** (1511? – 1580). Vážnější konkurence jí vyrostla až během 70. let a později (Jiří Černý, Jiří Jakubův Dačický, Jan Schumann st.), ale i tak si nakladatelská a výrobní sféra melantrišsko-veleslavínského domu prvenství v péči o českou knihu uhájila.

Melantrich je nejvýraznější a často popularizovanou osobností domácího knihtisku všech dob, nepřekračující ovšem standard podnikání zahraničních kolegů druhé poloviny 16. století. K popularizaci Melantrichových zásluh nejvíce přispěla juvenilie žurnalisty a prozaika Františka Rachlíka. Byla napsána roku 1930 na objednávku nakladatelství a.s. Melantrich u příležitosti 350. výročí tiskařova úmrtí. Ke škodě věci však vedle věrohodných prvků obsahuje i „frobenovskou legendu“, převzatou od Antonína Rybičky (1865), která časem zobecněla a moderní odbornou literaturou byla zpochybněna prozatím jen částečně. Emancipační programy národního obrození a nové republiky totiž potřebovaly nejen Husa nebo Komenského. Do národního panteónu vstoupil též Melantrich, protože také Češi potřebovali ve sféře knižní kultury výraznou humanistickou osobnost, svého „Frobena“.

Melantrich pocházel z rodiny Černých žijící v městečku Rožďalovicích na severovýchodě Čech. První zmínky o něm přicházejí až 1534 v souvislosti s dosažením bakalářské hodnosti na pražské univerzitě. Další údaje nejsou až do roku 1547 archivními prameny podložené. Nevíme tedy, kde a za jakých okolností se knihtisku vyučil. První kontakty s řemeslem mohl získat jak v Čechách, tak až během případných studií na některé z německých univerzit. K otázce Melantrichova řádného vyučení či dokonce nevyučení přispěl překvapivou informací z augsburského Státního archivu Michael Schilling. V rámci stanoviska briefmalera Hanse Schultese st. (1542 – 1619) k paralelní tiskařské činnosti malířů totiž editoval i „Verzeichnus der buechtruckher welliche die Truckherey nit gelernet haben“, v němž se na šestém místě mezi nevyučenými tiskaři objevuje jistý „Der Malandrich burgermaister zue Prag“. Tohoto „Malandricha“ umožňuje ztotožnit s naším tiskařem paradoxně Schultesův omyl o purkmistrovství, neboť Melantrich na magistrátu Starého Města skutečně veřejně činný byl, ale pouze ve funkci radního (Jaroslav Douša uvádí léta 1558 – 1559 a 1565 – 1575).

Antonín Rybička vnesl do odborné literatury zprávu, že Melantrich pobýval po roce 1534 ve Wittenberku a na pozvání Zikmunda Hrubého z Jelení odešel někdy ve druhé polovině 30. let do Basileje, aby se zdokonalil u „Jana Frobena“, který měl být „až do své smrti 1560 důvěrným přítelem Melantrichovým“. Tvrzení je ovšem postaveno na chybné chronologii Frobenů. Johann totiž nezemřel roku 1560, ale již 1527, kdy Melantrich dosáhl zhruba šestnácti let věku. Proto mohlo jít až o Frobenova syna Hieronyma st. (zemř. 1563), jehož tiskařské signety byly totožné s otcovými. Do popředí zájmu se tak dostal frobenovský kerykeion adaptovaný Melantrichem, avšak na dálku, jak bylo tehdy pro výraz úcty, programové spřízněnosti či kolegiality obvyklé (z dřívějších dob máme tuto praxi doloženu u Velenského, který se tak přihlásil k pařížskému humanistovi Josse Bademu).

Poté, co Zikmund Winter (1909) upozornil na Wackernagelovu edici účetní knihy Hieronyma Frobena st., prohlásil Rachlík Melantrichův dluh u Frobenů k roku 1559 za další důkaz basilejské legendy. Ani dluh ve výši 50 fl. za zboží odebrané na frankfurtském veletrhu však Melantrichův pobyt v Basileji nijak neosvětluje, nanejvýše jen dokládá, že Melantrich již jako samostatný pražský typograf s Frobenovou firmou navázal v Německu obchodní kontakty a že se z nich notně poučil i ve vlastním řemesle. Koneckonců i nejnovější sondy do basilejských archivů, které jsme provedli, zůstaly v oblasti korespondence, účetních knih či univerzitních matrik bez výsledku.

Antonín Rybička též uvádí, že Melantrich pobýval v Norimberku. Zde během první poloviny 40. let působil mimo jiné Jan Günther, od roku 1544 usazený v Prostějově. Z toho pak Rybička shodně s Rachlíkem vyvozují, že Melantrich odešel s Güntherem do nového působiště jako překladatel a korektor. Pozdější vazby mezi oběma tiskaři, zejména při realizaci ediční politiky, jsou nepochybné, ale Melantrichovu překladatelskou účast v Güntherově dílně navzdory údajům v Jungmannově Historii literatury české (1849) taktéž nedokazují. Po typologickém srovnání tisků můžeme mít nanejvýše zato, že nově se etablující Melantrich užil buď Güntherových nákupních zdrojů v Norimberku, anebo matric z Prostějova.

Dne 10. října 1547 Ferdinand I. po porážce stavovského povstání však knihtisk v Čechách zakázal. Melantrich se odbojné činnosti kolegů aktivně neúčastnil, a proto po zákazu využil možnost spojit svou pražskou dílnu s oficiální tiskárnou Bartoloměje Netolického. Dluhy a nerozprodaným zbožím zatížený Netolický tiskárnu nakonec svému společníkovi roku 1552 prodal. O rok později byl potvrzen také převod všech privilegií a již v červenci 1553 se

nový majitel prezentuje prvním dnes známým tiskem této nové etapy, kterou uzavřela až Melantrichova smrt v roce 1580.

Melantrich získal měšťanství na Starém Městě pražském roku 1551 (o pět let později se oženil, a když 1577 ovdověl, zakrátko vstoupil do manželství znovu). Erb s přídomkem „z Aventinu" (dle názvu jednoho ze sedmi římských pahorků) obdržel 1557. Rozsáhlou knihtiskařskou činnost podporoval širokými hospodářskými, obchodními i společenskými aktivitami (1554 koupil první dům a zařídil v něm i hostinec, 1558 přikoupil vinici a poprvé byl zvolen do městské rady). Roku 1563 započal s renovací domu „U dvou velbloudů" v dnešní Melantrichově ulici (dům byl zbořen 1893). Tiskárnu zde zprovoznil 1567 a od tohoto roku byla nemovitost svázána s typografickým řemeslem až do 1763 (rodinu Daniela Adama z Veleslavína vystřídal po Bílé hoře podnik Štěpána Byliny, posledním majitelem se stal tiskař Ignác František Průša).

Melantrichovy četné konexe sahaly od humanistického okruhu pražské univerzity přes staroměstskou radu, českou šlechtu až ke katolickému kléru a arcikníženi Ferdinandu Tyrolskému. Melantrich soustředil kolem tiskárny skupinu stálých spolupracovníků, překladatelů, editorů a rádců (Tadeáš Hájek z Hájku, Jan Hodějovský z Hodějova st., Tomáš Mitis z Limuz, Sixt z Ottersdorfu, Jan Straněnský, Mikuláš Šúd ze Semanína aj.). Do tohoto kruhu náleželi také italský lékař a humanista Pierandrea Mattioli a jeho krajan, benátský tiskař a nakladatel **Vincenzo Valgrisi** (zemř. 1573). Pro něho Melantrich vytiskl Mattioliho *Epistolarum medicinalium libri quinque* (Praha 1561), určené zčásti publiku v cizině, a společně se pak nakladatelsky podělili na přípravě pražského německého vydání Mattioliho díla *New Kreuterbuch … durch Georgium Handsch verdeutscht* (Praha 1563).

Melantrichova tiskárna sice nedosahovala kvantitativní ani kvalitativní úrovně obdobných humanisticky založených firem v zahraničí (Hieronymus Froben st., Hans Lufft, Christian Egenolff, Henri Estienne ml., Johann Feyerabend, Aldo Manuzio ml., Christophe Plantin, Stanisław Scharffenberg), nicméně ve skromných poměrech českého a moravského knihtisku představovala bezkonkurenčně největší a nejlépe vybavený podnik 16. století. Na přelomu 50. a 60. let dílna dosáhla velké konjunktury, jejíž průběh o něco později pozitivně ovlivnil císařem Maxmiliánem II. vyhlášený zákaz dovozu a tisku českých knih z Norimberku (1567). Příznivá ekonomická situace Melantrichovi umožnila produkovat až 14 titulů ročně, průběžně objednávat nový typografický materiál a zejména promýšlet doposud nejsmělejší plán českého knihtiskařství 16. století, totiž vydání biblického textu s novými, původními ilustracemi. Tyto tvůrčí aktivity od 50. let kompenzoval řemeslně nenáročnými přetisky publikací Netolického a moravského kolegy Jana Günthera. Roku 1576 se do Melantrichovy rodiny přiženil Daniel Adam z Veleslavína, v němž stárnoucí a nemocný tiskař pro své nakladatelské plány získal velkou oporu. Tou dobou (1577) dílna zaměstnávala nejméně 9 tovaryšů a nelze pominout, že jí do nástupu Jiřího Melantricha ml. prošlo několik budoucích samostatných tiskařů, např. 1571 Firmian Bendygar, 1576 sazeč Jan Jičínský (totožnost s Janem ml. Filoxenem Jičínským však nelze prokázat), před 1581 Jan Vašek Stříbrský, přinejmenším 1581 Daniel Sedlčanský nejst.

Důležitější nežli výrobní kapacita bylo však Melantrichovo úsilí o kultivaci čtenářských zájmů měšťanské společnosti, občanských ctností a vůbec o takzvané „obecné dobré". Melantrich vytiskl na 230 dnes známých rozsáhlejších i menších děl, včetně reedic (ca 50% česky, 32% latinsky, 14% vícejazyčně a 1% německy). Mnohé publikace opatřil vlastní předmluvou. Jeho ediční model, v němž se díky překladům a úpravám zahraničních titulů již naplno prosadilo úsilí starších kolegů Bakaláře a Konáče o laicizaci literatury, pokrýval takřka celé žánrové spektrum domácího předbělohorského písemnictví. Náboženská a nábožensky vzdělavatelská literatura tvořila jen asi třetinu produkce (bible, Nový zákon, evangelia a epištoly, kázání, postily, kancionály, modlitební knihy). V silně akcentované světské literatuře přední místo zaujaly často přetiskované školní učebnice (Dionysius Cato, Marcus Tullius Cicero, Aelius Donatus, Ondřej Klatovský z Dalmanhorstu) a oblíbená mravněvýchovná próza (Andreas Musculus, Vavřinec Leandr Rvačovský), která spolu s knížkami lidového čtení ukájela hlad domácího publika po beletrii (Enšpígl, Frantova pranostika, Frantova práva, Kronika o Joviánovi, Rada všelijakých nerozumných zvířat a ptactva, Rozmlouvání krále Šalomouna s Markoltem, Testamentové aneb Kšaftové dvanácti patriarchů). Kvantitativně nerozsáhlou, avšak obsahem i typografickým zpracováním důležitou oblast tvořila nauková próza (Basilius Faber, Tadeáš Hájek z Hájku, Martin Kuthen, Pierandrea Mattioli), okrajově též naučení o hospodářství (Johann Mathesius) a právnická literatura (Pavel Kristián z Koldína).

Dokladem průniku Melantrichovy tiskárny s literárními aktivitami univerzitního okruhu byly příležitostné zakázky z oblasti humanistického básnictví. Finanční příjmy z tisku a prodeje vítaně zvyšovaly sněmovní artikule, minuce a pranostiky (Petr Codicillus z Tulechova, Tadeáš Hájek z Hájku, Šimon Proxenus ze Sudetu). Jazykově německé tituly stály zcela na okraji Melantrichova zájmu. Jediný tisk v italštině, totiž Pierandrea Mattioli *Le solenni pompe*

et gli altri specttacoli, fatti alla venuta dell'imperadore Ferdinando primo. … 1558 (Praha 1559), je dle dnešních znalostí zároveň nejstarším jazykově italským tiskem u nás.

Stejně tak důležité jako Melantrichovo úsilí o pokrytí spektra čtenářských zájmů byly z pohledu vývoje české tištěné knihy nadmíru zdařilé snahy povznést domácí typografii na evropskou úroveň. V popředí Melantrichova tiskařskonakladatelského úsilí stála tak *Bible česká*, kterou po společném podniku s Netolickým (1549) pořídil ještě ve čtyřech vydáních dalších (1556-1557, 1560-1561, 1570 a 1577). Typograficky se lišící edice byly textově přijatelné pro všechna vyznání. První edice, kterou mladý Melantrich nadán císařovým privilegiem realizoval 1549 ve spojení s Bartolomějem Netolickým, má titulní dřevořez s rozměrným Říšským znakem krále Maxmiliána. Otisk vznikl ze štočku, který publikoval již **Ondřej Kubeš** (zemř. po 1551) na titulní straně oficiální a obrozenskými generacemi tolik diskutované a odmítané *Kroniky české* Václava Hájka z Libočan (Praha 1541). Znak v prvním vydání Bible má však nové, nápadné lištové rámování. Bible vyšla s variantní tiskařovou předmluvou. Obrazový aparát čítající 133 dřevořezů je očividně závislý na druhém vydání Severinovy bible, kterou 1537 vypravila Tiskárna severinsko-kosořská. Znovu přichází cyklus Mistra MS a několik jednotlivin Hanse Brosamera. Všechny štočky včetně nové, jednokruhové podoby Stvoření světa od Mistra MS pocházejí z Lufftova tisku Lutherova překladu Bible (Wittenberk 1534). Pouze incipitový obraz k předmluvě sv. Jeronýma byl zde a pak ve všech dalších Melantrichových vydáních vyměněn za širokou narativní borduru Lucase Cranacha ml., převzatou z třetího dílu sebraných spisů Martina Luthera (Wittenberg 1549). Stejně tak dřevořezový Kmen Jesse není otištěn ze štočku Tiskárny severinsko-kosořské, ale poprvé z kopie signované „GS 1549" (monogram s tímto římským letopočtem byl podržen na štočcích všech budoucích českých vydáních Bible, kromě bratrských, až do roku 1613).

Titulní list druhého vydání z let 1556 – 1557 má na části nákladu natištěn letopočet MDLVI a na zbytku, jehož výroba se protáhla, je vročení pomocí ručně dotištěné římské jedničky opraveno na MDLVII. Dekorační a ilustrační materiál byl převzat z předchozí edice a doplněn několika novými štočky. Ve třetím vydání 1560 – 1561 se Melantrich vrátil k původní, šestimedailonové podobě Stvoření světa, kterou užila již severinská Bible 1529. Tato verze Stvoření pak přetrvala v českých biblických tiscích až do let 1769 – 1771. Některé novozákonní Brosamerovy dřevořezy byly nahrazeny jinými.

Jednotnou výtvarnou koncepcí zaujímá klíčové místo až čtvrté vydání 1570. Přináší z hlediska ilustračního aparátu českých biblí zásadní změnu, neboť Melantrich nechal vlastním nákladem pořídit 106 nových štočků do Starého a 40 do Nového zákona. Poněvadž dosavadních šest ilustrovaných biblických tisků českého původu z let 1489 – 1560/61 užívalo vesměs kopie německých dřevořezů, je teprve tento doprovod prvním původním a nadto koncizním souborem biblických ilustrací v Čechách (podobně průkopnická role připadla později až Josefu Mánesovi 1862 – 1865). Ilustrační aparát čtvrté melantrišky je významný také tím, že mezi domácími tiskaři upevnil manýristický výtvarný názor. Předně překvapí titulní list, nově řešený pražským malířem a kreslířem Ambrožem Ledeckým. Návrh je poučen manýristickou knižní grafikou Josta Ammana. Předvádí robustní architektonickou borduru, jejíž čtyři symetricky umístěné výjevy se bezprostředně váží k centrálně umístěnému věcnému názvu. Námětová priorita spodního a horního výjevu je podtržena masivními rolverkovými kartušemi: horní ovál nese Svatou Trojici a spodní zobrazuje samotného Melantricha, klečícího před ukřižovaným Kristem (motiv adorace je převzatý z Cranachovy bordury, kde před křížem klečí Luther a saský kurfiřt Johann Friedrich). Na titulní straně jsou zpodobeny do té doby v českém knihtisku ještě ne zcela běžné ženské postavy, stojící ve výklencích bočních pilířů a personifikující křesťanské Ctnosti (vlevo s kalichem a křížem Víra, vpravo v modlitebním postoji Naděje). Několik počátečních starozákonních obrazů Melantrichovy bible 1570 je signováno značkou FA (Florian Abel), ostatní nesou monogram TF (Francesco Tertio). Oba kreslíři tu vytvořili monumentální, takřka půlstranné manýristické kompozice zalidněné biblickými protagonisty v bohatých interiérech a krajinách. Štočky řezalo nejméně šest monogramem zpřítomněných formšnajdrů. Titulní dřevořez s úpravami a starozákonní ilustrační repertoár bez úprav posloužil ještě u prvního a druhého vydání Bible svatováclavské (Praha 1677-1715 a 1769-1771).

Pro rozvinutí domácí vědecké ilustrace má kardinální význam široce oblíbený Mattioliho *Herbář jinak Bylinář* (Praha 1562). Privilegium na tisk bylo vydáno již roku 1554, ale náročný překlad, kterého se ujal Tadeáš Hájek z Hájku, i pořizování kreseb a štočků, na něž prý dohlížel sám autor, vlastní výrobu oddálily. Pražský cyklus celostranných obrazů rostlin se vyznačuje přesností botanických detailů, pevnou obrysovou linií, pružným duktem a střídmým, leč účelným šrafováním. Tím vším předčí některé toporně ilustrované herbáře německé provenience.

Melantrich obohatil českou knižní kulturu také nadnárodní látkou Tance Smrti, zpracovanou novátorsky Hansem

Holbeinem ml. Padesát pět silně zjednodušených a od reformačních tendencí oproštěných anonymních kopií provází český překlad Erasmova díla *Kniha …, v kteréž jednomu každému křesťanskému člověku naučení i napomenutí se dává, jak by se k smrti hotoviti měl* (Praha 1563). Melantrichova výzva budoucím generacím českých ilustrátorů zůstala nadlouho neoslyšena. Tématem se 1651 zabýval jen v zahraničí tvořící Václav Hollar a v Čechách se látky chopil až po polovině 18. století Michael Heinrich Rentz.

Jedním z posledních tisků připravených ještě za Melantrichova života byla moralizující alegorie utrakvisty Vavřince Leandra Rvačovského z Rvačova Masopust. *Kniha o uvedení v pravou a Bohu milou pobožnost* (Praha 1580). Text odsuzoval z církevního hlediska zábavy provozované mezi svátkem Tří králů a postem. Kreslířem těchto invenčních, realistických a lehce karikujících ilustrací, které těžily z motivů soudobých karnevalových masek, bude nejspíše malíř manýristických podobizen Ambrož Ledecký (zemř. 1592).

Melantrich zemřel 19. listopadu 1580, ale již od roku 1578 impresa některých publikací spolupodepisoval Daniel Adam, který se 1576 do Melantrichovy rodiny přiženil. Přestože zde Adam působil jako literární poradce, překladatel a editor, ba i jako obchodní partner, řemeslník a „stínový" principál, nepřipadla tiskárna jeho manželce Anně (rozené Melantrichové), nýbrž Melantrichovu synovi **Jiřímu Melantrichovi ml.** (zemř. 1586). Ten byl však v dějinách předbělohorského knihtisku již postavou pouze epizodní. Mnohem více pozornosti si v literatuře zasloužily dluhy, jimiž během dvouletí 1584 – 1586 zatížil rodinný majetek. Zemřel předčasně a bez dětí. Bylo na Danielu Adamovi, aby hotovými penězi, knižními zásobami a také tiskárenským zařízením uspokojil všechny příbuzné i cizí věřitele. Vyrovnávání pohledávek ho nijak nepoškodilo. Když získal 1589 tiskárnu do vlastnictví, mohl se plně věnovat vlastním nakladatelským plánům, v nichž rozvíjel tradici založenou tchánem Jiřím Melantrichem st.

Daniel Adam z Veleslavína (1546 – 1599) byl literárně činný tiskař a nakladatel, propagátor humanistické vzdělanosti a organizátor předbělohorského literárního života. Jako přední osobnosti domácí nakladatelské politiky se mu výrazného ocenění dostalo již od současníků. Jazykovou kulturu jeho tisků vyzdvihlo zvláště národní obrození. Také v minulém století se tiskařova činnost posuzovala povýtce jen pohledem filologicko nakladatelských aktivit a Adamův odkaz byl petrifikován s pietou mnohdy až škodlivou.

Výrobní kapacitou, úrovní typografie, ba i spektrem vydávaných publikací vůdčí zjevy zahraničního knihtisku nedostihoval (např. Paul Egenolff, Henri Estienne ml., Johann Feyerabend, Aldo Manuzio ml., Jan Moretus st., André Wechel) a cizojazyčnými ilustrovanými publikacemi ho zastiňovala i pražská tiskárna Jiřího Černého z Černého Mostu. V domácím kontextu však zosobňoval typ evropského tiskaře a nakladatele, u něhož knihtisk nefungoval primárně jako prostředek obživy, ale byl posláním širšího společenského a kulturního dosahu. Latinské humanistické básnictví tvořilo z kvantitativního hlediska polovinu dnes známých titulů, ale četba těchto příležitostných skladeb zůstala omezena nejspíše jen na úzkou vrstvu literárního okruhu pražské univerzity, partikulárních škol, patricijátu a císařského dvora. Mnohem širší uplatnění v měšťanské společnosti nalezla zahraniční prozaická tvorba náboženská. Všestranně příznivého čtenářského ocenění došly dva Adamovy překlady a tisky z pomezí nábožensky vzdělavatelské a světské literatury, plnící funkce cestopisu, totiž Heinrich Bünting *Itinerarium Sacrae scripturae, to jest Putování svatých na všecku Svatou bibli obojího Zákona* (Praha 1592) a Christian van Adrichem *Vypsání města Jeruzaléma i předměstí jeho* (Praha 1592).

Původní i překladové literatuře světské byla vyhrazena asi čtvrtina Adamova edičního modelu. V popředí stojí skupina asi 15 konverzačních příruček a slovníků, jejichž adaptace pro domácí prostředí pořizoval vesměs z vynikajících děl soudobé humanistické lexikografie (Basilius Faber, Hadrian Junius a Helfrich Emmel).

Adam se nebývale zasloužil též o popularizaci historie jakožto zdroje aktuálního poučení. Do této oblasti patří jeho jediný originální spis, a to *Kalendář historický* (Praha 1578 a v rozšířené verzi 1590). Adam také pořídil a vydal nový překlad Johanna Cariona *Kronika světa o znamenitějších věcech a proměnách* (Praha 1584), poprvé přeložil a vytiskl zásadní příručku Georga Lauterbecka *Politia historica. O vrchnostech a správcích světských knihy patery* (Praha 1584). Nově přeložil a z pozice tajného sympatizanta jednoty bratrské komentářem opatřil Českou kroniku katolíka Pia II. (poprvé latinsky 1475, česky 1510), do níž po kapitolách interpoloval původní text Kroniky utrakvisty Martina Kuthena (poprvé 1539). Tento zajímavý literární i historiografický útvar nese název *Kroniky dvě o založení Země české* (Praha 1585). Původní portréty českých knížat a vladařů však Adam už musel oželet. Poznání slovanského světa a polemiku s tyranstvím zprostředkoval dosud nepřeloženým dílem Alessandra Guagniniho *Kronika mozkevská* (Praha 1590). Adamova tiskárna se věnovala i výrobě lékařské (botanické) a zdravotnicky osvětové literatury, např. Pierandrea Mattioli *Herbář aneb Bylinář … s obzvláštní pilností rozhojněný a spravený skrze Joachima Kameraria, … z německého pak jazyku v český přeložený od Adama Hubera*

z Rysenpachu (Praha 1596), který představoval překladem i typograficky odlišně pojaté vydání Melantrichova tisku z roku 1562.

Dosud není zcela vyjasněn Adamův vztah k výpravnému knižnímu dekoru a ilustraci. Zatímco Melantrich estetickou rovinu domácí knižní kultury programově a dle finančních možností obohacoval, Adam, realizující se více jako školený historik a nakladatel nežli jako tiskař umělec, viděl největší sílu knihy v textu a jeho jazykových kvalitách. Typografie publikací je střízlivá, přitom však humanisticky elegantní. Akcent byl položen na jednoduché (často dvoubarevné) typografické titulní strany.

Původní ilustrační štočky domácích umělců u Adama prakticky nenajdeme. Přesto však Adamově tiskárně zřejmě patří jedno nepřehlédnutelné prvenství. Uvedla totiž (byť opožděně) do jazykově české knihy mědiryt, který pro zahraniční tisky v národních jazycích nebyl nijak výjimečnou grafickou technikou již několik desetiletí. Pro české vydání Büntingova Itineraria 1592 tak vznikly dvě alegorické mapy (Evropa v podobě panny a Asie jako okřídlený Pegas).

Po smrti Daniela Adama z Veleslavína připadl veškerý majetek vdově **Anně Adamové** (zemř. 1605) a nedospělým dětem. Firma, organizovaná pravděpodobně faktorem **Jonatou Bohutským z Hranic** (zemř. 1640), ovšem fungovala v neztenčené míře dál. Vdova Anna, aby udržela řemeslo, se v lednu 1605 za Bohutského provdala. Z nezletilých dědiců zůstal naživu nakonec jen syn **Samuel Adam z Veleslavína** (1592 – po 1641) V době jeho nezletilosti se tiskne například cestopis Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic nazvaný *Putování aneb Cesta z Království českého do města Benátek* (Praha 1608). Harantovu Putování náleží opět nezanedbatelné prvenství. Tiskárna pro něho jako doplněk k dřevořezům Jana Willenberga totiž objednala u rytce Egidia Sadelera ml. Harantovu podobiznu, která je nejstarším mědirytovým portrétem známým v existenci jazykově česky tištěné knihy.

Roku 1612 dosáhl Samuel plnoletosti, oženil se a převzal řízení tiskárny. Po více než 30 letech sice pořídil šesté, nezměněné vydání Melantrichovy *Bible české* (Praha 1613), ale v otcově nebo dědově ediční politice však již nepokračoval ani reedicemi naukové či historické prózy. Jako horlivý evangelík a přívrženec Fridricha Falckého se zvláště během 1618 – 1620 angažoval na protihabsburské straně. V několika vydáních soustavně rozšiřoval obranné spisy českých stavů. Bělohorské bitvy se účastnil jako praporečník stavovského vojska. Po porážce uprchl do Holandska a odtud do Anglie. Dekretem místodržícího Karla z Lichtenštejna ze dne 14. srpna 1621 byla jeho dílna jako jediná česká tiskárna konfiskována a dána k dispozici pražským jezuitům. Ti ji vzápětí prodali Juditě Bylinové (zemř. 1630), manželce Štěpána Byliny (zemř. po 1624), který byl zřejmě prvním domácím předbělohorským tiskařem, hlásícím se v Praze ke katolicismu.